

Ranheims- NYTT

For full kraft -

MARS 1959

NR. 1 - 4. ÅRGANG

Fjellet lokker og drar —

*Stoff til neste nr. må være
innsendt til redaksjonen innen
10. mai 1959.*

INNHold

	side:
Arbeidstidsforkort.	1
Fra Ranheim i eldre tider	3
Opprettholdelse av produksjonen	5
Hylla Kalkverk	6
Jonsvannsreguleringen ..	10
Bedriftsidrett	14
Folkebadet på Ranheim	15
Papirindustriens forsk- ningsinstitut	20
Skotthyll	22
Stabbursnøkkelen på Saltøya	23
Familien Gjengstø	26
Personalia	28

*

Omslagsbilde:
Osdammen under
ombygging.

*

Redaksjonskomiteen:
Th. Overwien
Eivind Ahlberg
Johan Svendsen
Tormod Barstad

Redaktør:
Brynjulf Moksnes

Bedriftsavis for A/S RANHEIM PAPIRFABRIK RANHEIM

ARBEIDSTIDS- FORKORTNINGEN

Når dette leses er forkortelsen av den ukentlige arbeidstid til 45 timer forlengst gjennomført.

Mens innføringen av 48-timersuken for 40 år siden ble betraktet som en stor sosial landevinning, ser vel de fleste idag 45-timersuken mere som en økning av levestandarden i stil med et eller annet lønnstillegg. Men mens et vanlig lønnstillegg gjerne gir de forskjellige grupper innen en bedrift stort sett samme lønnsøkning prosentvis eller i øre/time, så vil arbeidstidsforkortningen slå svært forskjellig ut, ikke minst på Ranheim hvor vi har hatt dagarbeide på 48 timers uke og skiftarbeide på 46 $\frac{2}{3}$ timers. Endda mere kompliserer det at visse grupper skiftarbeidere allerede lenge har hatt 45 timers effektiv arbeidsuke. Følgelig er det dagarbeiderne som oppnår mest ved arbeidstidsforkortningen, men så er det også disse vi venter mest av når det gjelder produktivitetsokning.

For bedriften betyr endringen økede omkostninger (og administrativt merarbeide) i en tid med vanskeligere avsetning og fallende priser. Det er derfor meget om å gjøre at vi med øket produktivitet

innvinner noe av det tapte. Selv i driftsavdelingene, hvor maskineriet dominerer produksjonstakten, er det store muligheter for produksjonsøkning. Jeg tenker i første rekke på selve *p a p i r m a s k i n e n e*. Ved bedre produksjonsplanlegging og studium av driftsavbrytelser fra bedriftsledelsens side og ved full utnyttelse av maskinkapasiteten fra betjeningens side, kan nok ukeproduksjonen økes.

I våre vedlikeholds- og andre hjelpeavdelinger som arbeider på dagtid, bør ved øket innsats (eller reduserte tapstider) helt ut kunne kompenseres for den kortere arbeidstid.

Dette er viktig om vi ikke sakker efter i konkurransen som alt tyder på å bli temmelig hård fremover. Dette er også arbeidslivets store organisasjoner helt klar over. Det er sagt rett ut at både produksjonsresultatet og produktiviteten må økes for å legge grunnlag for å hindre at vår levestandard skal synke. I forbindelse med fellesoppjøret ved tariffrevisjonen ifjor avfattet hovedorganisasjonene en erklæring som bærer bud til både arbeidstakere som til arbeidsledelse, og man vil finne den gjengitt in extenso inne i bladet.

Den anbefales til studium og efterlevelse for enhver av oss på hver vår arbeidsplass. Og så tillykke med 45-timersuken!

Th. Overwien

Det finnes ennå store trær i Trøndelag. Denne eika vokser på Ørlandet i nærheten av Austråt. Kanskje flere av Bielke-ætten har gått under dens veldige krone. Som bildet viser er det bare så vidt at 3 mann favner rundt den.

Fra Ranheim i eldre tider

(Forts. fra nr. 4 1958 ved Th. O.)

Det blev Anders Jensen Jervan som overtok forpaktningen av møllene og stampeverket. Han meddeler når han i 1832 averterer en stilling ved Vigelvens Møllebrug, at han bor «ved elvedraget».

I midten av 1830-årene blev en ny drift søkt opptatt på Ranum. I sin 5-årsberetning for 1830—1835 uttaler amtmann Riis derom: «Af skifersten er det i det sidste aar brudt en fortrinlig art, den findes paa Ranum gaard i Strinden prestegjeld tæt ved Trondhjemsfjorden, omtrent $\frac{3}{4}$ miil fra byen. Den er fast og dog lett at bearbeide saa den vilde være særdeles skikket til bygningsarbeider. Jeg har ladet Slotsbygningsskommisjonen i Christiania tilstille en prøve af denne skifersten, og den er af veivæsenet bleven brugt til milepæle, ligesom af private benyttet til trapper, gravstene og deslige. Men eierens mangel paa formue og det lidet behov af productet i det Nordenfjeldske gjør, at dette brud ikke vil blive af betydning».

Dette hadde nu den gode st. amtmann ikke helt rett i. Vi minner om de store mengder natursten som tidligere utgjorde fabrikkens grundmurer og Vikelvans kanalisering gjennom fabrikk. — Cementstøberiets gravemaskin har i vinter gjort et bra innhugg i disse gamle murer ved utgraving av tomten til den nye papirmaskinbygning. Ved Hansbakken — nede i fjæra, ses tydelig det gamle stenbrudd hvorfra man sikkert med stort slit, brøt og fraktet stenen opp til fabrikk. Stall- og fjøsbygningen på Ranheim Vestre oppviser nydelig bearbeidede stennure og i Trondheim findes ennu flere bygninger hvori inngår natursten fra Reppeåsen hvor murermeister Peder Christian Nielsen (dansk), den nuværende eier av Reppe Øvres oldefar, hadde stenbrudd. Rett vest for Nylandsdammen sees også et gammelt stenbrudd hvorfra man sikkert har tatt ut sten til tidligere damfester, møllefundamenter,

etc. Det er bergarten *grønnsten*, en sedimentær bergart tilhørende den såkalte *Hovindgruppen*, som har denne skiferige struktur.

I Hegermanns tid blev i 1803 sluttet et forlik mellom Hegermann som eneier av Vikelvans vasskraft og grundeierne rundt Jonsvannet om oppdemningshøyden av dette. Vi skal komme tilbake til dette i en annen forbindelse.

I Hegermanns siste tid hadde Ranum (med Nedre Viken) tilsammen en besetning på 10 hester, 42 storfe, 34 sauer og 4 svin. Folketallet på eiendommene (som sikkert ble drevet som en gård) var tilsammen hele 71. Dette innbefatter nok samtlige husmannsplasser. Møllebruket var regnet å høre til Nedre Viken.

Hegermann, som fra 1831 var blitt general og kommandant i Trondhjem finder å ville skille seg av med Ranum, averterer den 14. april 1835 sin gård, som nu kaldes *Ranum Vestre*, tilsalgs. Gården med herligheter blev da også solgt i 1836 til cand. theol. *Lauritz Dorenfeldt Jenssen* for 23 000 specidaler.

Hegermann reiste i 1841 til Christiania hvor han døde samme år på Rikshospitalet.

Lauritz Dorenfeldt Jenssen (1801—1859) var sønn av immigranten fra Sønderjylland *Matz Jenssen* og *Anna Dorenfeldt*. Dimittert fra Trondhjems Katedralskole tok han eksamen artium og blev student i 1821. Efter morens bestemte ønske studerte han teologi, og underkastet seg i 1831 teologisk embedseksamen. Imens hadde han i lengere tid vært i praktisk virksomhet, som hans lyst mest sto til. Efter embedseksamen var han huslærer noen år og bestyrte også gården Bakkaune, familiens eiendom i Strinda.

Trønderslekten *Jenssen* har fostret en rekke fremtredende borgere av vårt land. Henimot fjerdeparten av slektens menn har vært forretnings-

Brukseier Lauritz D. Jenssen m/ frue f. Hagerup

menn, brukseiere og ingeniører med vidsyn og dyktighet. Mange av kvinnene finner man som hustruer til landets fremstående sønner. Inntil 1914 har det vært 5 stortingsmenn og en suplant og 5 kvinner født *Jenssen* var gift med stortingsmenn. To Jenssener fra Ranheim ble statsråder.

Lauritz Dorenfeldt Jenssen ønsket å bli brukseier som alle hans 3 brødre blev det: *Hans Peter* med det *Wesselske Stjørdalsgods*, *Jens Nicolai* med *Værdalsgodset* og *Anthon* med *Vinje gods* i *Mosvik*. Disse 3 var alle godseiere, Ranheim var intet gods (men vel en del av det tidligere *Bakke klostergods*), *Lauritz Dorenfeldt Jenssens* status ble brukseier og proprietær.

Da han overtok Ranheim med herligheter var han 35 år, altså i sin ungdoms beste alder. Snart efter

overtagelsen giftet han seg med *Karen Amalie Hagerup*, datter av borgermester i Trondhjem *Caspar Hagerup*. Om deres samliv har datteren, fru *Emma Jenssen*, g. m. direktør ved Trondhjems Tekniske Læreanstalt, *J. Jenssen* (ikke slektning) i 1933 skrevet en del minner «for barn og barnebarn», men av så stor interesse for de fleste ranheimere, at vi i det følgende skal gjengi det meste:

«Det var med god vilje og freidig mot *Lauritz Dorenfeldt* og *Karen Amalie* begynte sitt samliv, og det kunde trenges, for det var meget å ta fatt på, så stort som bruket var. Far var på ferde overalt fra den tidlige morgen, og det samme var mor. Hun stod opp hver morgen kl. 4, gikk i kjelleren og skummet melken og ordnet med forsendelsen til byen. (Besetningen var ca. 50 kør). For å være viss på at den skulle komme frem i rett tid, gikk klokken på Ranheim en hel time foran

klokken i byen. Middag ble spist både «ute» og «inde» klokken 11, og det ble alltid stor forbauselse og forferdelse på gjester som kom reisende som mente å komme til normal middagstid kl. 1 og så oppdaget at middag hadde Ranheims-folket spist for 3 timer siden. Men mat fikk de nok allikevel.

Jeg har hørt at far var en usedvanlig flink jordbruker, som hans folk hadde stor respekt for, men de hadde også fullt tillid til ham og han var meget avholdt. Til gården hørte den herlighet å ha rikelig vannkraft. Vik-elven, som løper ut av Jonsvannet, går gjennom hele eiendommen og drev dengang de to Fosse-møller, som malte bare for bygdens folk — der fandtes ikke andre møller i vid omkreds — og Dalens og Løkkens møller, som malet utelukkende de

større kvanta, som blev sendt til formaling fra byens kjøpmenn. Heller ikke i byen eller dens omegn fandtes andre møller end Ranheims. Vel var Ranheim en ganske stor gård, men til jordveien trengtes nok ikke de 16 hester som stod på stallen. Flere av dem gikk daglig til byen i såkaldt «gods-kjøring», d. v. s. de hentet korn hos kjøpmennene og bragte det tilbake når det var malt. I mange år

hadde far slesvigere som møllemestere (brødrene Hørlock som senere anla Skovgaard Mølle på Charlottenlund), men så blev der nordmenn som hadde gjennomgått gradene og lært på stedet. Det var en ganske stor bedrift som gikk på dag- og nattskift. All slags håndverksarbeide utførtes på gården, således var to snekkere og en smed alltid i arbeide.»
(Forts.)

HOVEDORGANISASJONENES ERKLÆRING OM OPPRETTHOLDELSE AV PRODUKSJONEN

Norsk Arbeidsgiverforening og Landsorganisasjonen i Norge er klar over at forkortelsen av arbeidstiden sammen med den lønsmessige kompensasjon vil bli en sterk belastning på produksjonen og dermed for samfunnets økonomi, med mindre alle parter gjør sitt ytterste for å opprettholde produksjonsvolumet uten øket bemanning.

1) Landsorganisasjonen henviser til sitt produktivetsprogram som bl. a. peker på at det for fagorganisasjonen er en viktig oppgave i hver enkelt bedrift og bransje å medvirke til en heving av produktiviteten. Landsorganisasjonen oppfordrer arbeidstakerne til å være klar til straks å oppta arbeidet ved arbeidstidens begynnelse, utnytte arbeidstiden fullt ut og i løpet av arbeidstiden ikke forlate arbeidsplassen uten gyldig grunn. Spise- og hviletid fastsatt i reglement eller i medhold av tariffavtale må følges. Arbeidet må heller ikke avsluttes før arbeidstidens slutt.

Videre oppfordrer Landsorganisasjonen arbeidstakerne til etter beste evne å bidra til å holde produksjonsutstyret i best mulig stand og å utnytte det etter dets kapasitet, utnytte råmaterialene rasjonelt og unngå unødig svinn, samt å delta effektivt i forslagsvirksomheten.

2) Arbeidsgiverforeningen peker på betydningen av rasjonell planlegging og organisasjon av arbeidet og oppfordrer på sin side bedriftene til å øke sine bestrebelser på dette felt. Videre oppfordrer den bedriften til å sørge for at arbeidsmateriellet og det arbeiderne skal bruke i sitt daglige arbeid er på plass og at verktøy og utstyr er i best mulig stand.

3) Arbeidsgiverforeningen og Landsorganisasjonen presiserer betydningen av samarbeid på arbeidsplassen om tiltak for heving av produktiviteten.

*Nå er det tid for vårpuss
av bilen igjen. —*

Våre leverandører:

HYLLA KALKVERK

av bestyrer P. N. Følstad

I den indre del av Trondheimsfjorden, populært kalt «Innherredsfjorden», ligger på fjordens nordside bygden Røra med et lite idyllisk sted som heter Hylla. Her ligger Hylla Kalkverk. Fra Hylla til Strømmen, som ligger ved nordvestsiden av Borgenfjorden og i bygden Inderøy, strekker det seg en meget mektig og god kalkstensåre.

I eldre tider livnærte visstnok innbyggerne av disse bygdelag seg med jordbruk og fiske, men allerede i begynnelsen av 1800-tallet, begynte man å produsere et bindemiddel for muring. Dette bindemiddel ble fremstilt av kalksten, hvor kalkstenen ble brent i såkalte «miler» eller «tufter» som disse ble kalt i Innherred. Kalkstenen ble brutt ut av berget, slått i

stykker og lagt i en stor haug hvor den ble blandet med trevirke. Over det hele ble lagt jord, og en trekklyre ble murt på toppen av haugen. Åpningsen i bunnen sørget for lufttilgang, og når man hadde laget en slik haug, ble det hele antent. Med en passende blanding av kalksten og trevirke, ble resultatet som regel ganske bra. Det man fikk gjennombrant på denne måten, ble avlesket og tørket før det ble sendt ut på markedet. Etter nåtidens krav til kalkens kvalitet, må man vel kalle denne fremstillingsmåten noe primitiv, og det produktet man oppnådde på denne måten, ville neppe i dag kunne blitt sendt på markedet som god kalk, i hvert fall ikke i ulesket form.

Først mot slutten av 1800, ble kalk-

brenning i de ovennevnte bygdelag brakt over på mer moderne metoder av Nicolay Buch, Trondheim, bestefar av bedriftens nåværende innehaver. Han bygget en ringovn ved Strømmen, og senere, i 1897, en ringovn ved Hylla. Ringovnen ved Hylla ble ombygget og utvidet i 1909 av ingeniør Tobias Brodtkorb, Trondheim. Etter at ringovnen var ombygget, kom produksjonen på denne opp i 10—12 tonn pr. døgn. Selv i dag brukes ringovnen i visse perioder, bl. a. når en av sjaktovnene med jevne mellomrom må mures om, og med vante brennere kan man produsere en absolutt første-klasses kalk på denne ovnen.

All kalk ble ved århundreskiftet levert som stykkkalk, det vil si akkurat som den ble tatt ut av ovnen. Allerede på denne tid ble det levert kalk fra Hylla Kalkverk til A.s Ranheim Papirfabrik. Kalken ble seilt med nordlandsjekter fra Hylla til den berømte vannheisen i Trondheim og lastet over i jernbanevogner og fraktet videre til Ranheim. Disse jekter hadde som eneste fremdriftsmiddel råseil, og var av den grunn selvsagt svært avhengig av vær og vind. Til sine tider kunne det hende at turen Hylla—Trondheim tok nesten en uke, så forbrukerne fikk ikke bestandig nybrent kalk. Ble det for galt med for meget vindstille, hendte det at man måtte sende slepebåt fra Trondheim for å hente en eller annen kalkjekt på Hylla. Senere kom motor også i disse jektene, noe som var et stort fremskritt når det gjaldt å få kalken hurtig og sikkert frem. I dag fraktes så godt som all stykkkalk fra Hylla med jernbane, og kalken kommer da hurtig og fersk frem til forbrukerne.

Etter hvert som behovet for mer kalk gjorde seg gjeldende, og ovnens kapasitet ved Kalkverket ble utvidet, måtte man foreta en omlegging av driften til stenbruddet. I 1897 da bedriften ble startet, ble stenen tatt ut i nedre brudd. Dette lå like ved sjøen, og her ble da også ringovnen i sin tid bygget. Kalkstenen ble skutt og brutt ut av bergveggen, slått i passe stykker og kjørt i trillebør og stablet inn i ovnen.

Allerede i 1910 var jordlaget over

det nedre kalkstensbrudd så mektig at det var nødvendig å skyte seg inn i berget lenger bort fra sjøen, hvor jordmassene var mindre. Stenbruddet ble derved flyttet ca. 350 m fra sjøen og opp i en høyde på ca. 45 m over høyeste vannstand i fjorden. Kalkstenen ble også her skutt ut, slått i passende stykker og kjørt ned til ovnen med taubane. Denne taubanen er senere ombygget til en bremsebane med vogner som kjører på skinner.

I 1930-årene kom kravet om pulverkalk i sekker både for industrielt bruk og til bruk i bygningssektoren. For å kunne møte dette, ble det ved Hylla Kalkverk bygget et knuseri som var ferdig til drift i 1936. Finheten av den knuste kalk i sekker, som i dag leveres fra Hylla Kalkverk, ligger på 90 % under 0,2 mm kornstørrelse.

Det ble stadig større etterspørsel etter kalk og billigere kalk, og da ringovnen var forholdsvis dyr i drift, besluttet man å bygge en gassfyrt sjaktovn. Denne skulle ved siden av å være svært arbeidsbesparende også by på den fordel at kullslagen ikke brente seg fast i kalken. Dette er nemlig delvis tilfelle rundt fyrhullene i en rundovn, mens man i en gassfyrt sjaktovn fremstiller gassen i en egen generator, og kullene kommer derved ikke i berøring med kalken. Tidlig i 1938 sto den nye 20 tonnss sjaktovn ferdig, og i dag tør man nok si at den har holdt mål både når det gjelder produksjonskapasiteten og den kvaliteten man oppnår på kalken som blir produsert i denne.

Etter krigen fortsatte etterspørselen etter kalk å stige, og i 1951 sto sjaktovn nr. 2 med en produksjonskapasitet på 30 tonn pr. døgn ferdig til bruk.

Rundt 1950 begynte man å merke at hydratkalken, ferdiglesket kalk, var et produkt som man til stadighet hørte mer snakk om. Etter å ha foretatt undersøkelser i utlandet, hvor hydratkalken hadde vært brukt i mange år, ble et hydratanlegg fullført i 1955. For å fremstille hydratkalk, blir stykkkalken som kommer ferdigbrent fra ovnen knust ned til fra 0—2 cm og matet inn i en hydrator under

tilsetning av en passende mengde vann. Produktet passerer deretter en vindsikt, en silo og blir så pakket i sekker å 40 kg. Den ferdige hydrat-kalk holder under 1 % vann og har en finhet av 90 % under 0,0044 mm.

I de senere år har man flere ganger diskutert om man ikke burde utvide produksjonskapasiteten ved Hylla Kalkverk med ytterligere en sjaktovn. Man kom imidlertid til at man i første omgang skulle bygge om den sjaktovn som hadde en produksjonskapasitet på 20 tonn pr. døgn for om mulig gjennom en ombygging og oppnå en større produksjon pr. døgn. Øket produksjon ble oppnådd ved den ombygging av ovnen som fant sted i 1958 ved å øke brennsonen i ovnen. Uten å forringe kvaliteten kan denne ovnen nå kjøres med 30 tonn produksjon pr. døgn, og i nødsfall kan det vel presses noen tonn til pr. døgn ut av den. Vanligvis går de to sjaktovner ved Hylla Kalkverk, men med alle tre ovner i drift, kan man regne med at den samlede produksjonskapasitet er ca. 65—70 tonn kalk pr. døgn.

I de siste måneder av 1958 gikk A.s Ranheim Papirfabrik over til å bruke knust kalk — størrelse 0—2 cm istedenfor stykkkalk. Stykkalken blir knust i en Prahlmølle, og etter å ha pasert bergerverk og sikt havner kalken i en silo hvor den mates på bil med skruer for videretransport til jernbanen.

Kalkens kvalitet avhenger i første rekke av kalkstenens renhet. Første gang Kalkverkets forekomst ble kartlagt var i 1924, da professor J. H. Vogt foretok en slik kartlegging. I 1954 ble det foretatt diamantboringer på forskjellige steder i kalkstensfeltet. Resultatet av disse boringer stemte forbløffende godt med den første kartlegging som professor Vogt foretok i 1924. Videre beror kvaliteten av kalken på en riktig brenning, og i denne forbindelse skal nevnes at også kvaliteten av de kull man bruker til fremstilling av gass også spiller en vesentlig rolle for kalkens kvalitet. Ved Hylla Kalkverk brennes kalken ved en temperatur som ligger mellom 1000 og 1100°, noe man har funnet ut er den gunstigste temperatur for den

kalkstenstype man har der inne. Høyere temperatur gir lett dødbrent kalk.

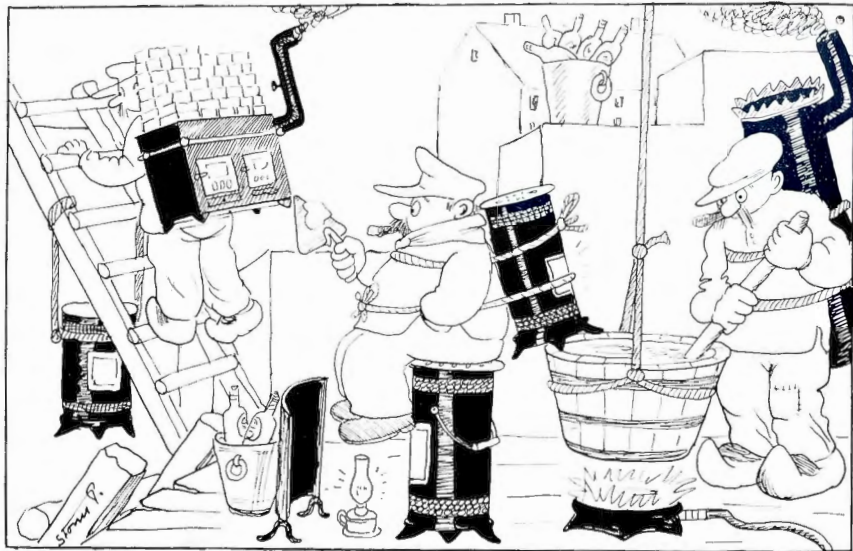
Produksjonsgangen ved Hylla Kalkverk er i korthet som følger: Stenen blir sprengt ut i bruddet. Ved hjelp av skrapespill blir den fylt i en silo, hvorfra den med dumper blir transportert bort til et transportbånd. Der blir kalkstenen slått i passe stykker, og på transportbåndet ført over en sorteringstrummel og ned i en silo. I sorteringstrømmelen blir småsten og grus skilt ut. Derfra fraktes kalkstenen med den tidligere nevnte bremsebane ned til en silo som ligger like ved sjaktovnene. Herfra blir kalken tappet i vogner og med jevne mellomrom matet ovnene. Kalken passerer så ned gjennom ovnen fra toppen og til bunnen hvor den når den kommer ut er ferdig brent. I bunnen tappes kalken i vogner og kjøres deretter i forskjellige siloer. Det som skal leveres som stykkkalk tappes i en silo hvorfra den med bil blir kjørt til jernbanen. Den øvrige del av stykkalken som skal knuses og bli til knust kalk for A.s Ranheim Papirfabrik, hydratkalk og pulverkalk går til en annen silo. Derfra mates den til en Prahlmølle hvor kalken blir knust. Fra Prahlmøllen blir kalken ved hjelp av en skruer ført til en begerverk og over en sikt som står på toppen av en silo. Her skilles en del av kalken ut og går til den tidligere nevnte silo hvorfra den knuste kalk til A.s Ranheim Papirfabrik leveres, mens resten fordeles på hydratanlegget og til en silo, via en vindsikt som inneholder den kalk som leveres som pulverkalk.

Siden hydratanlegget ble bygget, har denne kalktype stadig vunnet terreng, mens pulverkalken som er ulesket har gått noe tilbake. Begge disse kalktyper pakkes i sekker fra pakke-maskiner som står rett over et transportbånd. Transportbåndet fører sekken, når de er ferdigpakket, et godt stykke frem i lageret hvor de nå blir stablet på små paller som blir flyttet ved hjelp av en tralle. Lageret som ble ferdigbygget i 1957, er beregnet på gaffeltruck, slik at man kan stable kalksekkene i høyden. Gaffeltruck er ennå ikke innkjøpt, men man regner med at den vil bli tatt i bruk i løpet

av året, slik at man kan få utnyttet lageret slik det opprinnelig var meningen.

Det har i de senere år mer eller mindre kontinuerlig foregått små utvidelser og ombygginger ved Kalkver-

ket, slik at man etter hvert kan håpe på at det til enhver tid vil kunne møte tidens krav når det gjelder å fremstille en god kalk til de mange forskjellige formål hvor dette produkt brukes.

Murerarbeid på vinteren.

NOTIS i en bedriftsavis: «Bidrag fra de ansatte er meget velkomne. Kanskje har De hørt om en eller annen morsom tildragelse som har bragt frem et smil, eller kanskje en ny liten verdensborger.» M. C.

TIL SALGS: Brudekjole av hvit silke med kniplinger. Bare brukt én gang — og med stort hell.

Annonse i bedriftsavis

Jonsvannsreguleringen

Fra Lillevann. Ranheim og Strindfjorden i bakgrunnen.

Lesere av Trondheimsavisene vil ha lagt merke til at i de siste 5 år har disse jevnlig inneholdt stoff om *Jonsvannet*. Fra innlegg under «Ordet fritt» til referater fra rettssaker, befaringer og skjønn, har den alminnelige oppmerksomhet rettet seg mot Jonsvannet i en utstrekning som aldri tidligere. Men for den alminnelige leser har det vært vanskelig å forstå sammenhengen i alt dette. Det kan da heller ikke forundre all den stund det i virkeligheten dreier seg om hele 6 forskjellige — om enn innfiltrede — «saker», dels prosjekter, dels ekspropriasjoner eller rett og slett sivile søksmål. Undertegnede vil ved en senere anledning — når forholdene er mere avklart — skrive en artikkel i «Ranheims-Nytt» om Jonsvannet som kraft og drikkevannskilde. I dag er det den nylig avslut-

tede Jonsvannsreguleringssak jeg skal orientere våre lesere litt om.

Siden de driftige nonner fra *Bakke Kloster* på 1300-tallet ved hjelp av vannhjul i *Vikelven* begynte å utnytte vasskraften, har *Ranum* vært sentrum for en stadig vekslende og voksende industriell virksomhet. Her har vært møllebruk, sagbruk, stamper og kobberplatehammerverk, og siden 1884 cellulosefabrikk og senere papirfabrikk. *Vikelven* har bra fall, idet Jonsvannet ligger 149 m over havet. Den utnyttede fallhøyde er siden 1911 hele 122 m som ved full regulering er beregnet å yde henved 3000 naturhestekrefter. Den effektive utnyttelse er selvfølgelig mindre idet vi må regne med falltap i rørledninger og mere eller mindre god virkningsgrad i turbiner og generatorer.

Imidlertid er det et faktum at store

vannmasser under flom har rent unyt-
tet ut i sjøen. Årsaken hertil er at
Jonsvannet hittil har vært for lite
som reguleringsmagasin. Selve sjøens
areal må sies å være stor i forhold
til nedslagsdistriktet.. Dette siste —
hvorfra alt regn før eller senere søker
ned til vannet — skal være ca. 75 km².
Men oppdemningshøyden er ikke sær-
lig imponerende. Høydedifferansen
mellom full vannstand (avmerket
med en jernbolt nedslått i fjellet ved
Osen 22. oktober 1803 og i høyde med
den såkalte «friskjøt» (overløp) i
demningen) og en lavvannstand hvor-
under det ikke er mulig å tappe ut
full vassføring er bare 130 a 140 cm.
Uten tilslag eller nedbør er ikke dette
mere enn for ca. 4 måneders full drift,
og er utgangspunktet ved vinterens
komme mindre bra og våren kommer
sent, så vil det uvilkårlig inntreffe
vassmangel og «vårknipe». Dette
kjenner vi særlig godt fra årene 1897,
1929, 1947 og 1951. Men mange gan-
ger har vi engstet oss for en situasjon
vi ikke har visst hvorledes ville ut-
vikle seg. Vi er nå en gang ikke herre
over vær og vind. Og det har mange
 ganger vært vanskelig å vurdere
hvilket innkjøpt elektrisitetskvantum
vi ville trenge for å komme gjennom
vinteren rent kraftmessig. Vi må be-
tale en stor del av strømregningen for
en eneste strømstopp i løpet av 7
vintermåneder, så her har vært store
muligheter for feilvurderinger.

Derfor har vi da også mange gan-
ger vært inne på tanken om en ut-
videt regulering av Jonsvannet. Men
vi har kviet oss av hensyn til grunn-
eierne som i tidligere, vanskelige situ-
asjoner har vist imøtkommenhet og
tillatt ekstraordinær nedtapping, med
samtidig gjennomgraving av Valen,
det grunne og trange sund som skiller
Store- og Lillevann nedenfor Valset
gård. Som følge av visse restriksjoner
Strinda Kommune innførte ved Jons-
vannet av hensyn til drikkevannets
renhet, oppsto en viss iritasjon hos
grunneierne og i slutten av 1953 og
begynnelsen av 1954 fikk denne —
uforskyllt synes vi — også adresse til
Ranheim Papirfabrik, og det ble sagt
rett ut at ved eventuelle vanskelige
vannsituasjoner, kunne vi ikke regne

Roregatta på Jonsvannet.

med velvilje til ekstraordinær ned-
tapping.

Tidspunktet for å fremme en ut-
videt regulering nærmet seg derfor.
Etter konferanse med sakkyndige
ble ansøkning om utvidet vinterregu-
lering oversendt til Industridepartementet i juni 1954. I september sam-
me år oversendtes vår ansøkning til
Fylkesmannen i Sør-Trøndelag som
ble anmodet om å legge den ut til
offentlig gjennomsyn for fremsettelse
av eventuelle innvendinger. Likeså ble
saken forelagt Strinda Kommune-
styre som i november ensstemmig
uttalte at det ikke ville motsette seg
reguleringen, men som søkte å stille
visse betingelser herfor, som dog De-
partementet ikke tok hensyn til. Andre
innvendinger fremkom visstnok
ikke og ved en befarung juni 1955 av
en ingeniør fra Hovedstyret for Vass-
dragsvesenet, glimret grunneierne
ved sitt fravær. De skulle komme
kraftigere igjen senere!

Etter at Ranheim hadde foreslått
nytt tappingsreglement for Hovedsty-
ret, mottak vi endelig i september
1955 Industridepartementets tillatelse
til utvidet regulering etter *vassdrags-
lovens* § 62. Ved at man ikke benyttet
reguleringsloven, ble konsesjon ikke
nødvendig, hvilket er en stor fordel.
Betingelsene for at vassdragsloven
skal bli gjort gjeldende ved en utvidet
regulering, er bl. a. at den innvundne
kraft ikke overstiger 500 HK, og at
skadene er ubetydelige. Slik vurderte

Roerne på vei oppover «Storvatnet»

Vassdragsvesenet situasjonen, siden skulle vi få høre om de eiendommelige ulemper som ville oppstå etter grunnriens oppfatning.

I departementets tillatelse heter det bl. a. at detaljerte planer for gjennomføring av reguleringen skal forelegges og godkjennes. Arbeidet må påbegynnes innen en frist av 2 år og fullføres innen 5 år. (denne frist er senere forlenget fordi skjønnnet tok så lang tid at det ville bli umulig å overholde fristene.)

Videre het det at vi eventuelt måtte foreta visse arbeider som kunne lette fiskens gang til gytebekkene, sette ut yngel eller settefisk og bekoste fiske-riologiske undersøkelser etter departementets nærmere bestemmelser.

Endelig skulle der utarbeides et manøvreringsreglement for den utvidete regulering.

Med hensyn til selve reguleringen. tillatelsen heter det at fra 1. november til 30. april kan Jonsvannet senkes inntil kote 146,80, dog således at hvis vannstanden pr. 30. april er lavere enn kote 147,14, skal tappingen opphøre inntil vannstanden er bragt opp i denne høyde. Høyden refererer seg til fastmerke (bolt i fjell) på søndre kant av øy mellom de to utløpene fra Lillevann. Dette har høyden 149,00 meter over havet.

Dette vil si at mens vi tidligere bare kunne tappe ned Jonsvannet 130 a 140 cm ved full vassføring (og endel mere ved regulert vassføring), ga

departementet oss tillatelse til å tappe ned 220 cm om vinteren, men ved en lavere vannstand pr. 30. april enn 186 cm, skulle tappingen opphøre inntil vannstanden kom over denne høyde igjen.

Det ble straks tatt skritt til å få avholdt skjønn for å få fastlagt erstatningene til grunneierne. Dette ble en omstendelig affære da det ikke var så enkelt å finne frem til alle disse, som ikke bare omfatter de fastboende, men også alle hytteeierne. Et visst pengebeløp skulle deponeres og fremfor alt skulle Strinda og Selbus sorenskriver finne en passende tid for skjønnnet, hvilket ikke var så enkelt, da mange andre skjønn — ikke minst de i Selbu — sto for døren.

I mellomtiden ble det utarbeidet en masse kart og tabeller og fremskaffet annet nødvendig materiale.

Omsider ble skjønnnet berammet til 23. mai 1956. Det var en stor forsamling som møtte i Lagmannsrettens store sal i Tinghuset. Motparten (som i slike saker kan regne med at eksproprianten må bære saksomkostningene) møtte med hele 4 høyesterettsadvokater og en overrettssakfører. I mere enn 14 dager var det nå befaringer på og omkring Jonsvannet avbrutt av rettsmøter. Skjønnsforutsettningene ble noe endret idet Ranheim Papirfabrik gikk med på å innskrenke nedtappingen til 200 cm i tidsrommet 1. november til 30. april, men hvis vannstanden i tidsrommet 1. mai til 24. mai er lavere enn 186 cm, skal tappingen opphøre inntil vannstanden har nådd denne høyde.

Motpartens advokater bragte inn spørsmålet om Ranheims gamle reguleringsrettigheter, noe som tok meget tid og som ikke fikk noen betydning for reguleringsskjønnnet, men som vil komme opp som egen sak.

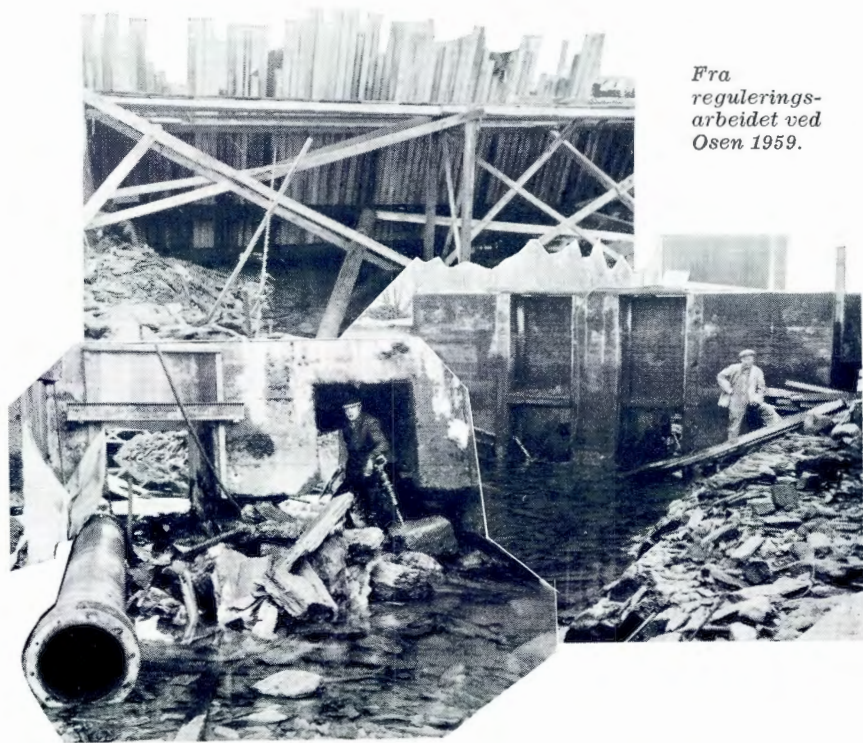
Det viste seg etter hvert at også vinterskjønn måtte til. Dette fant sted 6. mars 1957 etter at det også hadde vært rettsmøter i januar. Det var et strålende vintervær og et jevnt snelag på Jonsvannet under vinterbefaringen. Vi snørekjorte etter traktor og det gikk adskillig forttere enn under sommerbefaringen. Men det måtte ennå en slik til. Den fant sted

i månedskiftet mai—juni 1957 og etter avsluttet prosedyre, kunne skjønnssrettens 5 medlemmer (sorenskriveren inklusive) endelig avhjemle skjønnnet 6. juli.

Men ennå er vi ikke ferdig med saken. Riktignok gikk det greit med tvangsforretningen for «innsettelse i besiddelse av det eksproprieerte» (som det heter), men 7 grunneiere (hvorav

ninger som er nødvendige for å kunne dra nytte av den utvidede reguleringsrett. Mens dette skrives pågår arbeidet ved *Osen* med senkning av dammen og kanalisering av *Vikelven* ovenfor denne. Nedenfor dammen ble saken. Riktignok gikk det greit med gjennomskjæring ved *Valen* gjenstår fremdeles.

Hva har vi så oppnådd og hva har

*Fra
regulerings-
arbeidet ved
Osen 1959.*

2 senere trakk seg tilbake) av de opprinnelige 144 saksøkte innanket avgjørelsen for overskjønn. Ny befaring og nye rettsmøter måtte til, og først 15. oktober ble overskjønnnet avhjemlet. Endelig 4. desember 1958 avsa lensmannen fravikelseskjennelse og den sak som ble påbegynt nesten 5 år tidligere var bragt til avslutning formelt sett. Ennå gjenstår gjennomføringen av de tekniske foranstalt-

saken kostet? I samlede erstatninger er utbetalt etter skjønnssrettens avgjørelser til grunneierne kr. 61.925,— og i årlige erstatninger må vi fremtidig betale kr. 3.230,—. Det er tydelig at retten — som tidligere departementet — ikke har ment at skadene for grunneierne er så overvettete store. Saksomkostningene overstiger engangserstatningene. Saken ble jo av motparten blåst veldig opp.

Og hva har vi vunnet? Jo, vintermagasinet i Jonsvannet er øket med nærmere 35 %. Økningen representerer hele 7 millioner m³. Dette er vann for full drift i hele 40 dager. Så vil man vel spørre: Men hvor skal man ta vannet fra? Det blir jo ikke mere vann av regnet som kommer nå enn før? Nei, selvfølgelig ikke. Men tidligere har vi gjennomsnittlig måttet tappe ut ca. 7,5 mill. m³ vann hvert år i flomtiden. Nå har vi en mulighet for å nyttiggjøre oss dette vann til kraftproduksjon. Det er jo som regel før snesmeltingen om våren vi har hatt vår «værknipe». Nå får vi et større magasin å tappe av, og derfor bedre

plass til å ta vare på flomvannet. Selv om vi bare kan nyttiggjøre oss 5 mill. m³ flomvann, kan dette bety full drift av fabrikkene hvor det kunne ha spøkt for innskrenket drift, og vi sparer en hel del kostbar innkjøpt vinterkraft. Vi får med andre ord bedre utnyttelse av våre 3000 beregnede naturhestekrefter.

Saken som har medført meget arbeid og avfødd den ene tykke mappen med korrespondanse og dokumenter etter den andre, har på en fremragende måte vært ført for oss av den kjente vassdragsadvokat dr. jur. Arne Vislie, Oslo.

Th. Overwien

Bedriftsidrett

Siden sist vi leste om bedriftsfotball i Ranheims-Nytt er det mye rart som har hendt på denne fronten. Det viser seg at det ikke er bare å vinne kampene, for å toppe serielisten ved sesongslutt. En må også overbevise et helt kretsting, som stikk i mot lover og sunn fornuft annullerte serien. Etter ferien hadde vi 5 kamper igjen, og av disse vant vi fire. Da siste og avgjørende kamp mot «Brannvesenet» skulle foregå, glimret de ved sitt fravær. De diskusjoner, forhandlinger, protester og apeller som den uteblevne kamp førte med seg er en alt for lang historie å ta med her. Men slutten på visa ble at «Ranheim Kraft» ble årets seriemester i fotball. Så langt var det kommet da kretstinget trådte sammen i november.

Da ble det atter en debatt på tre timer om samme emne, og ved en påfølgende avstemning, som ikke skulle ha vært, ble serien underkjent. Dette kan og får sikkert følger i de senere serier, da det er et lag i topp og bunn. De siste får nedrykking til en lavere klasse som er implisert i saken. Men som sagt, vi er ikke ferdige med den komiske tragedie av serien 1958. Vi har tenkt å forfølge saken så godt det lar seg gjøre.

Men over til skisporten, som skulle være den mest naturlige sport på denne tid av året, men som værgudene satte en stopper for. Da «Ranheim Kraft» 8. februar skulle arrangere sitt første kretsrenn på ski, og anmeldelsene var kommet i fleng, alt var planlagt til minste detalj, da regnet det hele bort.

Det har da vært litt skiføre i vinter også, og tradisjonen tro var «Rotvold» ute som førstemann med bedrifts-langrenn 25. januar. Det var ikke det aller beste føre, for etter at skiene var smurt og preparert med tørrsmurning, satte det inn med sludbygger straks før start. Så en kan tenke seg til hvilket slit det måtte bli på den 10 km lange løypa. Av de 5 som startet for Ranheim ble det 4 første. plasser og stort bedre går det ikke an å gjøre det, da to startet i samme klasse. I klasse I B vant Gisle Galåen, klasse II B Olaf Kambuås, klasse IV Arne Kambuås og klasse VI Karl Løvlie. Galåen og Løvlie var ikke snauere enn at de søndagen etter besatte hver sin førsteplass i et langrenn på Lian.

Josa.

Folkebadet på Ranheim

I gamle dager het det at når en tok en rundvask til jul og ellers holdt hår og skjegg, ansikt og hender noenlunde rene var det bra. Det påståes at dette var gjennomsnittsrensligheten her i landet. Dette var vel forhåpentlig overdrivelse, men at det på enkelte steder kunne være så som så med bruken av vann og såpe kan vel neppe betviles.

Når en tenker på at det bare er 100 år, eller vel så det siden den ungarske legen Semmelweis oppdaget renslighetens og antiseptikkens store betydning, kunne en vel heller ikke vente at den menige kvinne og mann skulle forstå at dette hadde så mye å si for folkehelsen. På de fleste steder her i landet innbød vel kanskje heller ikke forholdene, især vinters tid, til noen overdreven storvask.

Men dette har heldigvis forandret seg. Ennå er vi nok ikke kommet så langt som vi må, når det gjelder bruken av vann og såpe. Vi leser om at en noenlunde veldannet japaneser for eksempel bader 10 ganger om dag, og føler seg uren hvis det «bare» blir to eller tre.

I våre legebøker står det at en bør ta et bad minst en gang i uka, og det blir et adskillig mindre krav.

Å uttale seg om hvordan rensligheten er på Ranheim kan vel være farlig, og en kunne komme i skade for å fornerme mange husmødre først og fremst. Men alle ranheimsfolk er vel enige om at betingelsene for å tilfredsstille et alminnelig renslighetskrav er langt bedre i dag enn for bare 10 år siden. Det er i dag påbudt alle nybyggere å installere bad, og de fleste har dette ved siden av soverommet. For de som arbeider på fabrikken er det dusjbad i alle avdelinger og mekanisk verksted har også badstue.

Men så var det de som ikke har bad i huset og ikke arbeider på fabrikken. Har de noen muligheter for å bade, utenom sommermånedene i Hansbakkfjæra og på Hittertangen?

Badstua

Jo, vi har Ranheim Folkebad, og for å få førstehåndskjennskap til denne institusjon, henvente vi oss til Ranheim Sanitetsforenings formann fru Astrid Karlseng. Da vi kom dit satt hun akkurat ved skrivemaskinen og la siste hånd på sanitetsforeningens årsmelding. Korrespondanse med andre foreninger, skriv til og fra kommunale myndigheter lå i sirlig kvinnelig orden rundt hele skrivebordet. Vi tenkte: Dette var ikke det mest beleilige øyeblikk for å få et intervju. Men da fru Karlseng hørte vårt æren-

Avkleddingsrom og dusj

de var hun straks med stor iver villig til å gi oss de opplysninger vi ville ha.

Hvor lenge har badet nå vært i virksomhet?

I 3 år. Men det var nå før vi fikk opp badet at vi hadde det meste arbeidet. Anskaffelse av kapital. Vi kunne feire 25-årsjubileum på dette før vi kom i gang med byggearbeidet på badet. Det var fru Ingrid Kiær som tok opp ideen allerede i 1930, og ga straks ing. Gårder i oppdrag å undersøke mulighetene for et bad her på stedet. Da i tilknytning til fabrikk og med nyttiggjørelse av varmt vann derfra. I 1936 fikk vi en type-tegning fra Norges Badeforbund, og hele badet med bade- og sanitær-anlegg skulle etter prisoverslag komme seg på 20.000 kr. Men vi var ikke så velsituert økonomisk dengang at vi dristet oss til å bygge. Så kom krigen, og for å trygge pengene ble de satt på konto og rett og slett kalt badefondet. Først i 1952 ble det endelig besluttet å bygge. De som arbeidet for «hjem for eldre» på Ranheim og

sanitetsforeningens badekomite gikk da i kompaniskap og med stor hjelp av fabrikk og kommunen fikk vi opp bygget. Sanitetsforeningen fikk da mot å sette inn 50.000 kr., hele kjelleretasjen og disposisjonsrett til en leilighet mot vanlig leie. Av de 50.000 kr. vi satte inn hadde vi fått 20.000 kr. av fabrikk, og ellers har vi med utlodninger og tilstelninger stadig kalt på ranheimsbefolkningens støtte, og aldri forgjeves.

Hvordan er det med søkingen og hvordan går det økonomisk?

Søkingen til badet er bra. Økonomisk er det tungt for oss, men dette får dere de beste opplysninger om hos tilsynsmannen for badet fru Møller.

Men med det samme de er her, og skal skrive så synes jeg dere bør nevne at vi har andre ting fore. Barnekontroll en gang om måneden, kvinnekontroll to ganger om måneden. Vi har forbindingsstue hvor søster Åse i 1958 har foretatt 445 skiftinger, 345 behandlinger med høyfjells-sol. To

*Sanitetsforeningens trivelige møterom ved siden av badet. Ved bordet fra h.:
Fru Astrid Karlseng, form. i sanitetsforeningen, fru Marie Overwien, viseformann fru Hjørdis Møller, styremedlem og tilsynsmann for folkebadet,
fru Emma Wiik, bademester.*

kvelder hadde vi poliovaksinerings. Vi har avholdt pedikk-kurs for interesserte, mannequin-oppvisning o.s.v.

Alt dette må vi få komme tilbake om i en annen artikkel. Men hadde ikke dere også fotpleie en gang?

Jo, for eldre, men det var vanskelig å få de til å komme. De unnså seg særlig hvis det manglet bena noe. Men hvis alle innså hvor viktig det er å ha et godt forhold til undersåttene, ville de nok komme. Først økonomien til. later det skal vi ta opp dette arbeidet igjen.

Vi skjønner fru Karlseng har en veldig interesse for sanitetsarbeidet, og til slutt spør vi henne hvor lenge hun har vært formann i foreningen.

I 5 år, og før den tid kasserer i 10 år.

Vi kan nå ikke legge mere beslag på hennes tid, takker for opplysningene, og ønsker fortsatt lykke til med arbeidet.

Vi setter oss nå i forbindelse med tilsynsmannen for badet, fru Hjørdis Møller, og forbereder henne på en time i «det spørs». Hvordan har søkningen til badet vært i 1958, og er søkningen stigende?

I 1958 har vi hatt 1500 badegjester. Dette er noe mindre enn i 1957, og dette kommer vel av at badet nå er åpent 2 dager i uken mot tidligere 3. Det vi har tapt i billettinntekter, oppveier likevel ikke på langt nær det vi har spart inn på utgiftene ved denne ordning.

Hvordan går badet økonomisk?

Akkurat i fjor hadde badet et lite overskudd. Det skyldes først og fremst at brenselutgiftene er gått betraktelig ned p. g. a. rasjonaliseringen i driften. Dessuten har vi i år også fått et tilskudd fra Norges Badeforbund. Ellers har vi jo årlig støtte fra Strinda Kommune — i år forresten noe mindre enn tidligere. Men får vi

Søster Ase i forbindingsstua

Emma Wiik på plass en badedag.

beholde det kommunale bidraget, og søkningen til badet blir like jevn som den har vært i den senere tid, håper vi at vi skal kunne greie å drive badet uten nevneverdig tap iallfall. Og mere kan vi i grunnen ikke forlange.

Hva er prisene for de forskjellige bad?

Karbad koster kr. 1,75 og badstu kr. 1,50. Barn betaler kr. 0,75 og de alderstrygdete bader gratis.

Badstu er åpen torsdag kl. 14—19 for damer, og fredag samme tid for herrer. Det er 2 karbad, og det er vesentlig de alderstrygdete som benytter disse. Ellers er de fleste gått over til å benytte badstu, og vi har inntrykk av at de som først har funnet veien til Sanitetsforeningens badstu, gjerne kommer igjen. Badet har

nå en fast kundekrets, men selvsagt håper vi at ennå mange flere vil benytte badstua i tiden framover. For å gjøre flere oppmerksom på det store gode som badet på Ranheim er skal vi nå forsøke med en reklame på Ranheim kino.

Til slutt sier fru Møller at vi ikke må glemme å nevne vår alles venn fru Emma Wiik, som hos alle badegjester er like populær. Det er hun som daglig har tilsynet med badet.

Vi sier fru Møller takk for opplysningene og tenker samtidig: Når en ser på det Ranheims sanitetskvinner utfører skulle en bare for å støtte deres arbeide ta et ekstra bad hver uke.

B.

Tippekongkurransen i nr. 4, 1958

Interessen for tipping er etter hva vi hører ganske stor her på Ranheim. Kunne vi få med en brøkdel av disse interesserte i våre konkurranser skulle vi være fornøyd. En del er da trofast med oss også, og det er oppmuntrende. Premiesjansene er vel også adskillig større her.

Vi vil med en gang si at ingen hadde 12 rette denne gang.

Nesten alle var enige om at Alvøen Papirfabrikk leverer papir til våre pengesedler. Men ikke alle var oppmerksom på at losje Sagatun er eldst av de tre nevnte foreninger.

Bare en mann, Ole Kirkvold, hadde rede på at enhver rett-troende katolikkl kan velges til pave. — Noen mener at de kunne ha vært statsråd i 25-årsalderen, men da hadde de nok vært 5 år for tidlig ute. — Den nest største by i Sovjetsamveldet var det

stor uenighet om, men det er Leningrad. — Mange visste at Balangrud er stormedaljør. — Ranheim «nye» skole er 42 år, altså bygd i 1917.

At en skulle finne opprinnelsen til frostatopoteten «Magnum Bonum» i Sør-Amerika syntes mange var urimelig. — Alle tipperne går rundt med for lite knokler. Ingen hadde ved opp tellingen kommet til 250. Merkelig at dr. Smith ikke hadde varslet om dette ved legekontrollen.

Gjennomsnittstemp. på Svalbard (vestkysten) er $\div 5,6$ grader. — Fuglekongen kjente alle. — Norsk Rikskringkasting ble opprettet i 1933.

En rekke med 12 rette skulle ha sett slik ut: x x 2 1 1 1 x 1 2 2 2 x.

10 rette var oppnådd av 2 mann, Ole Kirkvold og Gisle Galåen. 9 riktige også av 2 mann: Sigv. Alstad og Øistein Saksvik.

Etter loddtrekning ble premielisten slik:

1. premie Ole Kirkvold
2. » Gisle Galåen
3. » Sigv. Alstad

Papirindustriens forskningsinstitut

Ranheims-karene på laboratoriet.

Ordet forskning møter vi daglig både i dagspressen og i radio, og det er ytet meer penger fra Staten og private bedrifter på forskningens område de siste 10 årene enn de tidligere 50—60 årene.

At dette har sin store betydning er det vel bare en mening om hvis man innen norsk industri skal ha noen sjanse til å være med i konkurransen med de store industriland ute i verden. Treforedlingsindustriens menn har sjølsagt vært oppmerksom på dette og har drevet en stadig stigende forskning helt siden 1923, og det siste store løftet er Papirindustriens Forskningsinstituttets nye flotte hus på Gaustad-jordet på Blindern. Et tipp-topp moderne bygg i alle henseender. Dette institutt driver jo en meget utstrakt virksomhet, og noe av det siste på området er fargekurs for papirindustrien.

Undertegnede sammen med formann John Leikvold og farger Alf Thingstad hadde den fornøyelsen å gå dette kurset i tiden 8.—13. desember 1958.

I den senere tid har ordrene på farget papir øket, noe som naturligvis skaper spesielle problemer. På dette område, som på så mange andre innen papirindustrien, skjer det imid-

lertid stadig noe nytt, så det gjelder å henge på så godt man kan.

Dette å farge papir og da spesielt kraftpapir er slett ikke så enkelt, da det er så mange usikre og ukjente faktorer som spiller inn. De fleste — skal jeg si ikke fagfolk, betegner jo vanligvis alt innpakningspapir for grå-papir, selv om det kan være mange forskjellige nyanser, og dessuten har vi en masse spesialiteter med til dels meget skarpe farger.

Det er som regel 4 forskjellige fargestoffer som brukes i papirindustrien, nemlig: Basiske — sure — pigmentfarger og direktefargestoffer. Alle disse 4 fargestoffer kan brukes hver for seg, men også sammen med hverandre.

Jeg skal ikke her komme nærmere inn på fargingen i sin alminnelighet, men vil gjerne nevne litt om opplegget for dette fargekurset. Kurset var lagt opp av siv.ing. Per Hallan, og han var også kursleder.

Deltakerne i kurset, 16 i tallet, ble ønsket velkommen av papiravdelingens sjef, ing. Holte, og så fikk ing. Hallan ordet. Han fremførte sitt foredrag om fargestoffer og farging av papir på en lett forståelig og grei måte.

Siv.ing. O. Jansen (driftsing. ved instituttet) holdt foredrag om «Forskjellige muligheter for farging av papir».

T. Smeby kalte sitt foredrag «Farging av papir med basiske fargestoffer».

Siv.ing. H. Bull holdt foredrag om «Direktefarger». Ing. Otto Falkenberg snakket om «Farging med pigmentfarger».

Ing. Otto Falkenberg holdt også foredrag om «Fargeproblemer i praksis» og T. Smeby om «Optiske blekemidler».

Foredrag om «Fargelære» ble holdt av siv.ing. V. Lorås.

Etter hvert foredrag ble det foretatt laboratorieprøver hvor deltakerne ble inndelt i grupper på 3, unntatt kraftpapirgruppen, hvor det ble 4 —

3 fra Ranheim + Mollat fra M. Peterson & Søn A.s, Moss.

Disse laboratorieprøvene var svært interessante og lærerike. Vi laget her papir i alle mulige farger, og små prøver av alt papir vi laget ble klistret på ark med nødvendig tekst under hvert prøveark.

Alle deltakerne fikk hver sin solide mappe hvor alle prøver og samtlige foredrag ble plasert i tur og orden, så når kurset var ferdig, hadde vi alt sammen med hjem, og en kan da slå opp i mappa så snart det er noe i forbindelse med farging en ikke er sikker på.

Jeg har hatt fornøyelsen av å gå nokså mange forskjellige kurs, men det er første gang jeg har gått et kurs hvor teori og praksis har gått hånd i hånd. Et meget interessant og lærerikt kurs.

Tonen blant deltakerne var den aller beste fra første stund, og foredragsholderne var greie på alle måter, så alle var på bølgelengde..

Det var diskusjoner etter hvert foredrag, og det vil jeg si lærte i hvert fall jeg meget av.

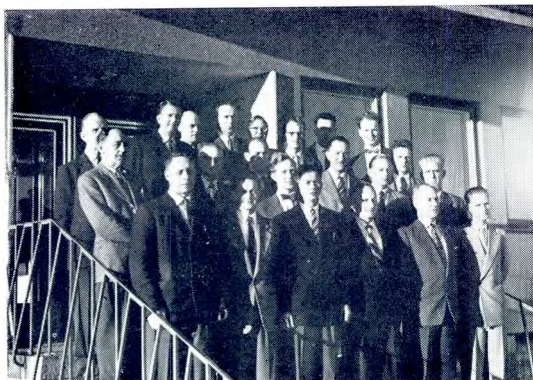
Gamle erfarne formenn som hadde farget papir i mange år kom med mangt et gullkorn som var verd å legge seg på minnet.

Atter en gang fikk en syn for at alle bedrifter har de samme problemer å stri med, men ikke alle har vært like heldige med løsningen. Svært få bedrifter har kontinuerlig farging, og i forhold til de fleste andre fabrikker tror jeg vårt fargeanlegg ligger godt an, og vi har håp om at det skal bli enda bedre.

I forbindelse med kurset nyttet jeg også høvet til å høre litt om instituttets utvikling siden starten i 1923. Ing. Otto Jansen var så elskverdig å gi noen opplysninger.

Det var ganske tidlig klart blant de ledende menn innen papirindustrien at skulle man nå de store resultater måtte man komme fram til en felles forskning, og i 1923 ble dr. Sigurd Samuelsen ansatt for å bygge opp og lede Forskningsinstituttet. Det var en svært beskjeden begynnelse med et driftsbudsjett på 3000 kroner.

Det første laboratoriet var på det

Deltakerne på kurset.

Kgl. Fredriks Universitet, men det ble ganske snart for lite plass, og man flyttet til et større lokale på Thunes Mek. Verksted, men også her ble det ganske fort for lite rom, og i 1925 flyttet instituttet til Embretsfors Fabrikker på Modum. Her holdt de til fram til 1931 da instituttet flyttet inn i eget hus på Skøyen. Her ble det også stadig utvidelser, og i 1939 hadde instituttet hele 1500 m² disponibel. Så kom krigen med sine stagnasjoner på alle områder, men framsynte menn innen treforedlingsindustrien hadde planene klare ved krigens slutt for en videre organisert felles forskning.

I 1947 ble Skogindustriens Forskningsforening (S.S.F.F.) stiftet, hvor samtlige bransjeorganisasjoner innen skogbruk og skogindustri er med, og nu ble farten satt opp for å skaffe penger til et etter tidens krav høvelig hus for den videre forskning.

I januar 1953 ble det første spade-stikk tatt og 15. september s. å. foretok Hans Majestet Kong Håkon den symbolske grunnstensnedleggelsen.

Innflyttingen begynte i årsskiftet 1955/56, og det store flotte huset som koster ca. 7½ mill. kroner har hele 7000 m² gulvflate iberegnet garasje. Fra et beskjedent driftsbudsjett på 3000 kr. i 1923 er man i 1953 oppe i ca. 2½ mill., og det må man ha lov til å si er litt av en utvikling. I samme tidsrom er funksjonærstaben øket fra 1 til 100 personer.

Arbeidet ved instituttet faller i 3 grupper:

- 1) Langsiktige forskningsoppgaver.
- 2) Større og mindre oppdrag fra bedriftene.
- 3) Servicevirksomheten.

Instituttet har også et meget godt bibliotek som bl. a. omfatter ia. 150 tidsskrifter som er av spesiell interesse for treforedlingsindustrien, og ca. 700 bind forskjelligartet faglitteratur og ellers av interesse. En meget pen lesesal kan også benyttes av utenforstående.

Fire til fem tusen større og mindre oppdrag blir utført hvert år som inkluderer masseundersøkelser — fiberundersøkelser — koniske analyser og så videre.

Instituttets arbeid foregår ikke bare innenfor dets egne lokaler, men

noen av personalet er til stadighet på besøk ute i bedriftene i forskjellige ærend og oppdrag hvor de også virker som konsulenter.

Instituttet har ofte besøk av industriens folk, og Papirindustriens Tekniske Forening har sine gruppemøter her i husets flotte møtesal, så kontakten er til enhver tid den aller beste.

Jeg vil anbefale alle papirfolk som har anledning, til å besøke instituttet, og jeg har inntrykk av at alle er velkommen dit.

Til slutt vil jeg takke bedriftsledelsen fra oss tre deltakere for at vi fikk gå dette kurset som vi håper på også kan komme bedriften til gode.

Ranheim, 5. februar 1959.

T.B.

Skotthyll

I skrivende stund er det kanskje for tidlig til sesongen, men la oss ta et lite tilbakeblikk på sesongen 58. Utviklingen har gått den rette veien. Det synes i hvert fall de som stiller med skotthylla. Det er over 100 forskjellige navn, alle bedriftens folk, som finnes på deltakerlistene, eller 17—18 prosent av samtlige ansatte. Likeså er det bokført ca. 5000 serier, og det er ikke så lite.

La oss se hvordan det ville ha gått hvis én mann skulle ha utført alle disse kast. Det ville ha blitt ca. 100 000 kast. Med et halvt minutt på kastet ville det ha gått med 833 timer. Gir vi mannen 6 dagers uke, med 8 timer hver dag (dette er skrevet før 1. mars), ville det ha gått med 17 uker. La oss fortsette å regne. Hvis mannen kastet etter landeveien og stadig fortsatte å kaste framover, ville han kaste seg gjennom strekningen Ranheim—Kristiansund tur — retur og enda ha 5 mil ukastet. Stakkars mann.

Josa.

Skotthyllplassen på Hansbakken

— Beslutningen om en slankekur blir oftere truffet i kjoleforretningen enn hos legen.

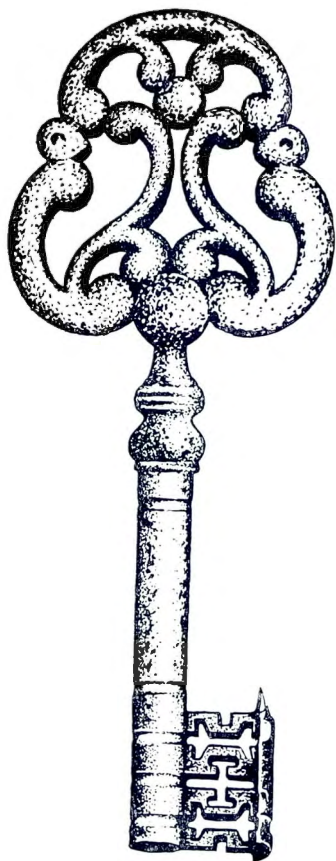
N. L.

«Hun hadde glemt kunsten å konversere, men dessverre ikke mistet talens bruk.» (Bernhard Shaw)

Stabbursnøkkelen P Å SALTØYA

De som har besøkt Saltøya, ranheimarbeidernes feriested ved Langstein, har sikkert alle lagt merke til den noe eiendommelige nøkkelen som brukes til buret der. I følge muntlige beretninger skal dette være nøkkelen til Lo kirke. Denne kirke, hvis redning fra ødeleggelse, er blitt betegnet som et spennende kapittel i trøndersk kulturhistorie, ble oppført på Lo i Asen en gang i en dunkel fortid.

Når kirken ble bygd blir visst de lærde aldri enige om, men at den ble

oppført i middelalderen en gang, ja kanskje så tidlig som i det 12. århundre, er meget sannsynlig. Om det var den kirken som først ble bygd på Lo som senere ble flyttet til Saltøya, er det også tvil. Ekspertene mener imidlertid at kirken i 1859, altså for 100 år siden, ble revet og flyttet til Saltøya hvor den gjorde tjeneste som sjøhus.

Hele affæren holdt visst forresten på å gå i glemmeboken. Men i 1909 kom det ut rykter om at det fantes et sjøhus på Saltøya som en gang hadde vært kirke. Det var gårdbruker Johan Fløan som skrev til stadsarkivar Kr. Koren i Trondheim og fortalte om et tømret trehus på Saltøya som skulle selges ved auksjon. Han ville at stadsarkivaren skulle berge huset da det var den gamle kirken fra Lo i Asen.

Dette satte fart i karene som interesserte seg for fortidsminner og deres bevaring. Saltøyas gamle sjøhus ble skueplassen for intense granskninger og målinger av arkitekter og andre lærde folk som søkte å trenge igjennom det mørke som denne kirkens historie var hyllet inn i. Primus motor i denne granskinga var lektor Wilhelm Lund.

En kar som var til stor nytte under dette arbeidet var Arn Kleivtrø. Han var nemlig den siste kirketjeneren i kirken. Wilhelm Lund dro til Sparbu for å treffe Arn som var flyttet dit. Trass sine 81 år var hans åndelige viger helt prima og hans hukommelse var glimrende. At Lokirken kunne rekonstrueres og til slutt bli reist på Sverresborg skyldtes nok ikke minst møtet mellom disse to. Men arbeidet tok lang tid, og det var først i 1918 at Lund kunne sende den endelige rapport til Riksantikvaren.

Men tilbake til sjøhuset. På vegne av Bygningsmuseet for Trondheim og Trøndelag kjøpte Johan Fløan bygningen for kr. 399,60, og sommeren 1911 ble det revet under tilsyn av arkitekt August Albertsen, som personlig merket hver enkelt stokk i

Lo kirke som sjøhus på Saltøya (1909)

bygningen. Å føre det opp med en gang var uråd. Det gjaldt å rekonstruere kirken og da måtte det nye granskninger til. Materialene ble derfor lagret foreløpig. Men i 1920 sto Lo kirke gjenreist på Sverresborg.

Et problem under reisingen av kirken på Sverresborg var å finne ut hvor dører og vinduer skulle plasseres. Det som hadde tjent til dette formål opprinnelig var med et mildt uttrykk blitt adskillig maltraktert ved oppbyggingen på Saltøya. Det sies at det måtte et helt detektivarbeide til for å spore opp merker etter den virkelige inngang og til vinduene til kirken.

Dette med vinduene bragte forresten på det rene at kirken nok skrev seg fra middelalderen. Hist og her fantes merker etter et vindu eller to, høyt oppe på veggene og med små ruter. Ved prekestolen og der dåpshandlingene skulle foregå var det også små vinduer. Det var nok at presten hadde lys til sine bøker. Bøker for menigheten eksisterte ikke og lite

bruk hadde vel folk for dem også. Lesekunsten var nok ikke alle manns eie den gangen. Hvilket behov var det da for lys og vinduer?

Siste ordinære gudstjeneste i Lo-kirken holdtes 31. oktober 1858 (22. søndag i tref.) «2 barn døpte, 2 koner introdusert, 180 communicanter» (Nattverdsgjester). Men i dagsregistret står også anført: «Tirsdag 16. novbr. communion i Lo kapel, 1 kone introd. 1 barn døptes. Undervist confirmandene 98 communicanter,» Men så er det slutt. Lo kirke er ute av sagaen.

Utstyret fra kirken synes å ha kommet på avveie. Når dette utstyret blir nevnt blir gjerne uttrykkene «det fortelles» og «det er sagt» brukt. Det ser forresten ut som om en del av utstyret fulgte med da kirken havnet på Saltøya. Noe av det ble muligens barneleiker, noe muligens brukt på andre måter. Det sies at en smågutt på Saltøya skal ha sagt i den tiden: «Han far har fått så fin ei kjer-

Lo kirke på Sverresborg.

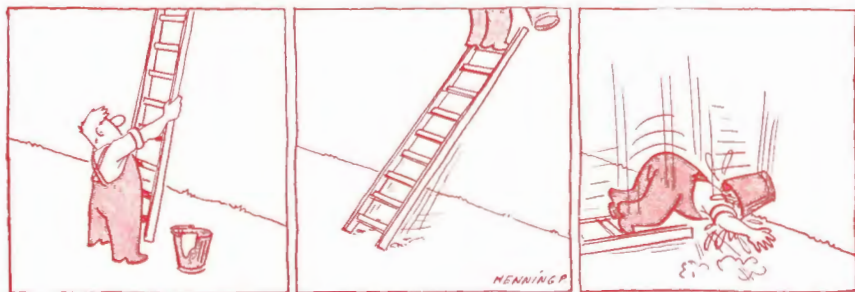
skjort no. Ho har kors både bak og fram». Den gamle messehakelen fra Lokirken var nok fremdeles i bruk.

Men om det var saker og ting som fulgte med kirken til Saltøya så er altså bare kirkenøkkelen tilbake nå. Den gjør for tiden tjeneste som burnøkkel. Såvidt vites har museet på Sverresborg forbeholdt seg arveretten til denne nøkkelen.

Det hender at brudepar kommer og ber om å bli viet i den ærverdige kirken. Hvis det er noen av leserne som går i giftetanker og som blir grepet av sentimentalitet, så er det altså anledning til å inngå pakten om troskap for livet i Lokirken på Sverresborg.

Ved E. A.

FAMILIEN UHELDIGSEN

Slekters gang

Ole Trøan

Andreas Gjengstø

Også denne gang presenterer vi en fjerde generasjons familie i denne spalte, nemlig familien Gjengstø. Det er imidlertid et nytt moment denne gang, og det er at besteforeldrene eller kanskje mere riktig oldeforeldrene på begge sider kommer inn i bildet.

Ole Trøan, Sigrid Gjengstøs far, begynte ved bedriften i 1884, og var altså med fra början.

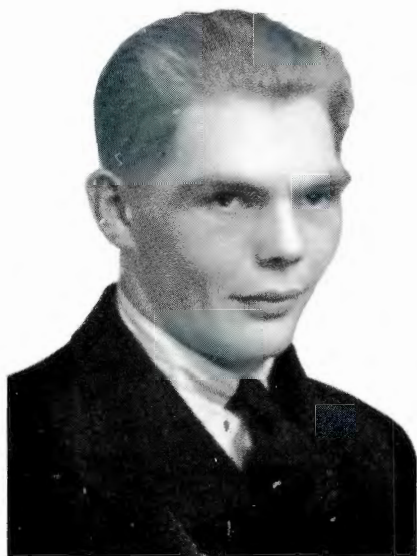
Andreas Gjengstø begynte samtidig som sin sønn Johan i 1908, da de kom hit til Ranheim fra Bremsnes på Nordmøre.

Fru Sigrid Gjengstø sier at hun kan huske at hun hørte snakk om daglønna da faren begynte ved bedriften. Den var kr. 1,60. Det var ellers mye som var annerledes da, lite penger og nesten ingen ting av det som vi tar som en selvfølge i dag. Det var bare å klemme på å arbeide det.

Ja, ja, dette var altså før vanskelig-

Johan Gjengstø

Ole Gjengstø

Arvid Gjengstø

Torbjørn Gjengstø

Bjørn Stene

hetene med røde streker og fritidsproblemer oppsto.

Ifølge naturens orden døde Ole Trøan og Andreas Gjengstø, men livet gikk fortsatt sin gang. Deres barn Sigrid og Johan førte slekten videre. Johan Gjengstø sluttet ved bedriften etter oppnådd aldersgrense, men søn-

nene Ole, Arvid og Torbjørn står nå midt oppe i arbeidet sitt her. Likeså dattersønnen Bjørn Stene.

Som vanlig i denne spalte bringer vi også denne gang fotografier av dem som er eller har vært ansatt ved bedriften.

E.

70 år:

Kristoffer Tanem 17/5 -59

60 år:

Karl Bjørnstad 8/4 -59

Ingemar Kvithammer 5/5 -59

50 år:

Einar Qvenild 7/3 -59

Leif Johannesen 8/4 -59

Sigurd Eriksen 12/4 -59

Bernhard Horrigmo 21/4 -59

Sven Olsson 27/5 -59

La elektrisiteten gjøre hagearbeidet for deg år 2058

Tenk deg framover 100 år så kan du ta med deg en liten mikrofon i passende lommeformat, sette deg ut i hagen på et rolig og skyggefullt sted (vi forutsetter godt, varmt vær, og ikke grønn vinter) i en god liggestol, og med en iskald pølster, kalle på din hagehjelp og gjennom mikrofonen dirigere alt hagearbeide.

Alle som har en hage å stelle med, blir en slave av den. Hagen skal opparbeides, isåes, lukes og høstes, hekker skal klippes og ganger skal rakes og holdes rene for ugress o. l.

Nå kan du altså bare sette deg i din beste stol og småprate med din venn hagearbeideren, og i løpet av utrolig kort tid er hele hagen ferdig.

Du må selvsagt ikke sovne etter at du har satt din venn igang, for da

kan du risikere at vennen fortsetter med sitt, og kanskje du er så uheldig at du selv sitter i vegen.

Reflektionerna göra sig själva.

H. M.

70 år

Trygve Eriksen

Olaus Johansen

I januar var det to av våre arbeidere som sluttet etter å ha nådd aldersgrensen. Olaus Johansen fylte 70 år 14 januar og Trygve Eriksen 30. januar.

Olaus Johansen hadde sammenlagt arbeidet i fabrikken i 38 år, mens Trygve Eriksen kunne se tilbake på i alt 54 års tjeneste i vårt mekaniske verksted.

Når vi snakker om Trygve Eriksen, må vi unne oss fornøyelsen av å referere en liten pussig episode.

Som bekjent hadde Eriksen den prisverdige egenskap at han var svært nøye med å komme presis om morgenen. Men en mandags morgen var han meget ille ute. Han hadde forsovet seg så grundig at klokken viste 9 da han kom settende i fabrikken, ulykkelig og meget oppbrakt, da mønstringskortet var inndratt, hvilket han fant meget urimelig all den stund han ikke var kommet for sent på mangfoldige år. Men en nøyere

kontroll ga som resultat at klokken ikke var 9, men 21.00 (våre kronometre har jo den feil at de ikke går til 24.00). Eriksen hadde rett og slett våknet så plutselig av sin forlengede søndagsmiddagslur at han ble fullstendig desorientert og tok den lyse sommerkvelden for å være morgen. Litt flau tok Eriksen hjemveien fatt i glad forvissning om at æren var reddet.

Olaus Johansen som kanskje er bedre kjent under navnet «Skipper'n», gikk i land fra hurtigseileren «Norden» i 1914 og arbeidet delvis i fabrikkens forskjellige avdelinger og delvis på lekterne som fraktet flisved til Ranheim.

I 1943 ble det sjømannslivet igjen inntil Johansen i 1950 fikk ansettelse i bygningsavdelingen. Da Johansen gikk av, var han en meget effektiv hylsemaker i E-avdelingen.

A. M.

